

Tyrefekting på Kogstadvangen.

Arne Granheim (født 1938) har kontaktet historielaget med en historie han ønsker å dele med oss. Bakgrunnen er at det gamle seterhuset i år er blitt reist igjen på Kogstadvangen i allmenninga. Arne Granheim er barnebarnet til de siste seterfolka i Gjerdrum. De holdt til på Kogstadvangen og het Mathilde og Sigvart Kogstad. Historien er slik:

«Saa var vi en sommer med kreaturer – ca. 40 – paa Kogstadvangen. En liten tildragelse derfra vil jeg her fortælle:

Det var en morgen jeg tog øksen paa armen op i Nitteberglien lige ovenfor vangen og hugget ved. Da jeg kom op i lien møtte jeg en okse. Det var jo ikke noget sjeldent, og jeg tog ingen notis av den. Mens jeg var lige ved den, fløy den paa mig og gav mig en skalle over benene saa jeg for flere alen bagover. I en fart kom jeg meg paa benene igjen netop som oxen gjorde sit andet angreb. Men da fik den et saa nydeligt slag i planeten, saa den trak sig tilbage og forlot kampplassen.

Jeg tenkte ikke større over dette, men gikk og hug ved. Til medags kom jeg ned til vangen og fant min kone og børn i den største forskrekkelse for oxen. Den havde nemlig gaaet lige paa sæteren og kom der samtidig som buskaben blev sluppet. Min kone fulgte dem som sedvanlig op i fjeldet og anede ingen uraad. Plutselig blev hun overfaldt af oxen, og trods at hun forsvarede sig (blev) hun kastet overende og han begynte at bearbejde hende med sin fryktelige skalle.

Men nu hender hvad hun ikke anede. Den største og kraftigste okse i hele buskaben kommer springende. Han tager denne fremmede okse paa sine horn og kaster ham væk. Hun kom sig op igjen og løb hjemover, men den fremmede okse indhentede hende og kastede hende igjen overende. Men nu kommer igjen den okse som havde frelst hende første gang. Han tager oxen og stanger den bortover. Nu stopper han den ikke før konen er ude af syne og berget.

Om aftenen maatte jeg selv efter kreaturene, og jeg havde bestemt mig til at opgjøre vort mellemværende med bestemt(het), Jeg gik opover Rogstadlien. I dens øvre kant træffer jeg buskaben som gik der og græssede. Paa den anden side af en liten myr (står) den fremmede okse. Da den får se mig, kommer den ud paa myren mod mig. Det samme gjorde jeg, og paa denne lille myren sto kampen som endte med at oxen adlød mit minste vink. Jeg tog den med til sæteren og bandt den paa fjøset. Eiermanden maatte hente den der. Den kom aldrig paa fjeldet siden.»

Vi må få med oss noen utfyllende opplysninger til denne historien:

Seterhuset på Kogstadvangen.

Som kjent har det i tidligere tider vært seterdrift i hele allmenninga i Gjerdrum. Men seterdrifta ble nedlagt på den ene setra etter den andre – særlig fra omkring midten av 1800-tallet da jernbanen kom til Kløfta og handelsjordbruket slo igjennom for fullt. År 1900 var det kun ei seter der det fortsatt var drift, og det var på (nedre) Kogstadvangen. Her ble det faktisk ved århundreskiftet påkostet et nytt laftet seterhus. Denne setra var i drift til i 1903/1904.

Bygget sto nå ubrukt noen år, før noen fant ut at det kunne brukes på saga på Harasletta. Allmenninga hadde på starten av århundret hatt damsaga si på Ask, men tidlig på 1920-tallet ble saga flyttet til Harasletta. Seterhuset på Kogstadvangen ble da tatt ned og flyttet til Harasletta, for laftetømmeret var jo nesten nytt! En kan anta at huset først ble brukt til overnatting for folk som var i tømmerkogen eller jobbet på saga. Men etter hvert ble det tatt i bruk som lager og filebu. Det var altså i dette bygget sagbladene på saga ble filt og vigget.

På flyfotoet fra 1960-tallet ser vi seterhuset/filebua rett over plankestablene til venstre for saghuset.

Sagbruket på Harasletta ble nedlagt på 1970-tallet. Både saghuset og filebua forfalt. Gamlesaga ble restaurert av allmenninga i 2014, mens for filebua (seterhuset) fortsatte forfallet.

Men nå har altså almenninga flyttet bygget opp til Kogstadvangen igjen og restaurert det til på nytt å bli et staselig seterhus. Riktignok har et stort antall stokker vært såpass råtne at de har måttet skiftes ut. Likevel blir dette huset nå et flott minne om ei for lengst forgangen tid.

Seterhuset tilbake på Kogstadvangen år 2020.

Sigvart og Mathilde Kogstad – de siste seterfolkene.

Sigvart Nilsen Kogstad var født i 1869. Han var oppvokst på Kogstadhaugen, som var et mindre bruk på Oppigarn Kogstad. Sigvart overtok ikke på Kogstadhaugen før i 1914. Men han hadde giftet seg i 1896 med Mathilde Johannesdotter. Hun var oppvokst på en finneplass like over grensa til Sverige øst for Svullrya. I likhet med sine søstre hadde hun måttet ut i verden i 15-års alder for å ta seg tjeneste. Mathilde havnet altså i Gjerdrum. Tre andre søstre flyttet også til Norge.

I 1903 var Mathilde og Sigvart seterfolk på Kogstadvangen. Sigvart skriver at de hadde ca. 40 dyr i flokken de tok seg av denne sommeren. Da var nok ikke dette kun buskap fra Kogstadhaugen, men også dyr de stelte gjennom sommeren for andre bønder mot godtgjørelse.

Sigvart er ellers godt kjent i Gjerdrum som Sigvart postmann. Han ble i 1905 ansatt som landpostbud. Sigvart kjørte rundt med posten til folk med hest og trille helt fram til 1934. Etterpå var det sønnen Karl (Arne Granheims onkel) som overtok postkjøringa; men nå med bil. Karl overtok også gården Kogstadhaugen etter foreldrene i 1948 da faren døde. Arne Granheims mor het Borghild og var født i 1912. Arne husker godt besøkene på Kogstadhaugen hos onkel Karl og tante Ida under oppveksten.

I 1954 ble Kogstadhaugen nedlagt som gårdsbruk. Jorda ble solgt til naboer. Men husa ligger fortsatt der. Vi i Vestbygda snakker helst om stedet som Postmannshaugen.

Mathilde og Sigvart Kogstad på trappa på Kogstadhaugen rundt 1930. (Foto lånt fra Arne Granheim.)

Sigvart Kogstad foran postkontoret på Ask. (Kopi fra bygdeboka bind 4.)

Østre Åmot august 2020

Tor Laache

For Gjerdrum Historielag